

Biblioteca pública i treball social. El treball interdisciplinari al servei d'una generació

Guadalupe Saloni Marimón¹, Carina Rey² i Concepción Rodríguez-Parada³

Resum

L'envelliment demogràfic és un dels eixos del treball social d'un temps ençà. Però la biblioteca pública ha fet pocs gestos que denotin aquesta percepció; i caldria plantejar-se la necessitat de dissenyar nous serveis per al col·lectiu de gent gran. Per això, cal bastir col·laboracions estables entre treball social i biblioteca pública. Es planteja la necessitat de fer front a la nova situació, tot establint canals de comunicació entre diferents disciplines, entendre que el ciutadà té dret a rebre uns serveis, treballar per dissenyar-los, i trobar les fórmules que permetin fer-los arribar a tot el col·lectiu de gent gran.

Paraules clau: Gent gran, baby boom, biblioteca pública, treball social, serveis bibliotecaris

Per citar l'article: SALONI MARIMON, Guadalupe; REY, Carina; RODRIGUEZ-PARADA, Concepción. Biblioteca pública i Treball social. El treball interdisciplinari al servei d'una generació. Revista de Treball Social. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, abril 2014, nº 201. Pàgines 125-130. ISSN 0212-7210.

Abstract

Demographic ageing is a topic for social work since a few years. But public library public libraries do not seem to have this perception, and should consider the need to develop new services for the community of aged people. This is why stable collaboration should be built between social work and public library. We suggest to face the new situation by providing communication channels among several disciplines, and to think that these citizens are entitled to services, to work on designing them, and to find a right formula for these community to get the library services.

Key words: Aged people, Baby boom, Public library, Social work, Library services.

¹ Facultat de Biblioteconomia i Documentació (UB). Correu electrònic: marcelamu@gmail.com

² Departament de Biblioteconomia i Documentació (UB).

³ Departament de Biblioteconomia i Documentació (UB).

Introducció

Si el 1970 moria un home de 60 anys, ningú no ho trobava estrany: havia tingut una embòlia, era vell, era el iaio, i era llei de vida... als 60 anys! Avui ningú no dirà que una persona de 60 anys és “vella”. El sector de població amb edat per damunt dels 50 anys creix cada dia, i ha esdevingut tema d'interès per als experts de diferents disciplines, no només per aquest augment, sinó perquè el fenomen té una característica inherent: el canvi de perfil dels “nous grans”. La biblioteca pública ha d'adaptar la seva oferta a aquest gir demogràfic, cal que es dissenyin nous serveis; i el procés d'adaptació s'ha de fer de la mà dels professionals d'altres sectors, com ara els treballadors socials, que fa temps que afronten aquest canvi social, per aprendre'n d'ells, i amb ells, i per explorar la possibilitat de dissenyar actuacions coordinades.

Context demogràfic. Els nous grans

Darrerament s'ha fet palès un eixamplament dels vèrtexs de les piràmides de població. Els grups d'edat més nombrosos fins ara ja no ho són. Hi ha tota una onada d'adults que assoleixen les edats que hom defineix com “la vellesa”, però amb un perfil ben diferent del que presentaven els adults d'aquestes edats en generacions passades; és un grup amb unes necessitats diverses, específiques, que cal contemplar. Potser són “vells” cronològicament, però no les seves ments, la seva forma física, la seva determinació. Una franja d'edat que a molts països corres-

pon a la generació nascuda amb l'explosió demogràfica posterior a la Segona Guerra Mundial, fenomen que es coneix com el *baby boom*. A casa nostra pot sobtar la denominació *baby boomer*, però no la realitat de la generació de què es parla, per bé que aquí la cronologia és una mica més tardana: de mitjans anys 50, al segon terç dels anys 60 del segle passat; un creixement demogràfic històric, que tradicionalment s'ha associat als canvis socioeconòmics que tingueren el seu punt culminant en la dècada dels 60, on una millora generalitzada del poder adquisitiu va popularitzar l'ús i adquisició de l'automòbil, sobretot a partir de la comercialització del Seat 600. Per això es coneix com *la generació del 600*. *Baby boomers*, o fills del 600, però sempre a la cresta de l'onada: quan van néixer, perquè eren molts, i així es van guanyar l'apel·latiu; en la seva joventut, perquè van protagonitzar tota mena de revoltes (culturals, polítiques, socials...); en la seva maduresa, per no adscriure's a les normes no escrites i canviar les regles del joc social... Ara van arribant a l'edat de jubilació: com no podia ser d'una altra manera, aquesta nova “onada perfecta” de jubilats *surfistes* (Saloni, 2008) fa trontollar el concepte tradicional de “vellesa”.

Aquests grans, capaços d'engegar una fira tan important com Firagran, o de sortir al carrer amb l'armilla dels Iaioflautes, són un grup de població força heterogeni, fins ara definits amb un estereotip poc engrescador; però, amb l'evolució social que vivim, l'estereotip no correspon al perfil actual de tots els grans; per exemple: n'hi ha que reben rendes altes, només un petit percentatge té deteriorades les facultats mentals i, sobretot, no tots es

consideren “vells”. Aquesta heterogeneïtat fa que moltes necessitats d'aquest grup quedin sense satisfer (Elvira i altres, 2005).

Simbiosi de disciplines

La generació del 600, del rock i del trencament de normes es jubila. La biblioteca pública, és permeable al canvi social i demogràfic que representa l'augment de la població de més edat? i al canvi de perfil d'aquest grup? Mentre a Catalunya, l'any 1900, només hi havia un 5% de persones de 65 anys o més, avui en són el 17%. I si aleshores (1900) hi havia 14 persones d'aquestes edats per cada 100 infants (infant entès com a menor de quinze anys), avui la relació és del 125% (Pérez i altres, 2008). Aquesta és una realitat que els treballadors socials coneixen de fa temps; fins ara la biblioteca pública –amb resultats molt positius– ha esmerçat grans esforços estructurals i pressupostaris a atendre la franja de població menor de 15 anys, que avui ja no és majoritària; igualment, s'han format professionals especialitzats en biblioteca infantil i juvenil; perquè el panorama demogràfic i social ho demanava així.

Avui, la població de més de 50 anys ha passat a ser la majoritària, mentre la població menor de 15 anys ha reduït la seva proporció de manera considerable. En aquest context, alguns estudis d'usuaris fets a biblioteques d'altres països, en col·laboració amb treballadors socials, mostren unes característiques ben diferents de l'estereotip predominant de *vell*: els nous grans són usuaris voraçs d'informació, a més de ser la generació amb millor educació i millor salut de totes les precedents. Quan

es retirin, ja no tindran les fonts d'informació de què disposaven a llurs llocs de treball, i aleshores és molt possible que les biblioteques públiques siguin un recurs clau d'informació i lleure per a aquest grup (Williamson i altres, 2006). I, és clar, hi perviurà el grup de dependents. Trobarem, doncs, surfistes, passejants, broadores, manetes, jardineros, mainaderes, rockers, telespectadors... És fonamental tenir en compte la diversitat, l'heterogeneïtat de les persones que conformen el col·lectiu de les persones grans, sovint tractat de manera homogeneïtzadora. I donar-hi la resposta adient (Pérez Salanova, 2002).

D'un temps ençà, els professionals bibliotecaris han començat a percebre el nou paisatge demogràfic descrit, i la literatura especialitzada comença a fer-se'n ressò, si més no en el pla internacional. La primera acció a emprendre és establir canals d'interlocució amb els nous grans –molt ben organitzats des de fa temps–, que han reclamat de manera repetida que es compti amb ells; disposen d'associacions, organitzen i/o assisteixen a congressos i fires, i parlen amb la veu de les seves publicacions: “ens interessa que ens escoltin i ens interessa saber quines són les conseqüències i els resultats de les nostres propostes...”, afirmen (Barenys, 2002); però establir-los també amb altres sectors de professionals que fa temps que hi treballen, per tal que ens aportin el seu coneixement. Per avançar en la recerca de serveis nous i millors, ens cal reflexió conjunta. Els treballadors socials coneixen molt bé el col·lectiu, perquè hi mantenen un contacte quotidià. Un intercanvi d'iniciatives i experiències, sens dubte, serà enriquidor, i en resultaran interessants projectes de col·laboració.

A tall d'exemple, (1) establir acords de col·laboració biblioteca pública/entitats [o professionals] del treball social a fi de difondre els serveis d'extensió bibliotecària; (2) aplicar conjuntament estratègies de difusió adequades de la biblioteca com a equipament cultural; (3) elaborar programes de formació especialitzada per a bibliotecaris, que contemplin el canvi del col·lectiu de grans i un nou enfocament del servei; (4) redactar llistats de referència que recullin els interessos del grup; o (5) a mig termini, formar una taula, consell o comitè d'experts de professionals de diferents disciplines que puguin aportar altres matisos del grup d'interès. El *Llibre blanc de la gent gran activa*, elaborat pel Departament de Benestar Social l'any 2002, va ser un esforç remarcable, especialment perquè va comptar amb representants de totes les associacions de gent gran del país com a components del comitè d'experts, al costat de professionals de diversos sectors (entre els que no hi eren les biblioteques). Ja som al 2014; una experiència semblant, no seria positiva? Aquest cop, a més de les imprescindibles organitzacions de grans, amb el concurs d'experts del treball social, de la sociologia, o de la salut; no haurien de mancar-hi els bibliotecaris ni les institucions. És un pas que haurem de fer, que molts a fora ja han fet, i que no demana desoris pressupostaris, sinó consciència de treball en comú.

Consideracions finals

El manifest de la IFLA/UNESCO sobre la biblioteca pública diu: “Els serveis de la biblioteca pública es fonamenten en la igualtat d'accés per a tothom, sense te-

nir en compte l'edat, la raça, el sexe, la religió, la nacionalitat o la classe social. [...] Tots els grups d'edat han de trobar material adequat a les seves necessitats”. Els professionals de la biblioteca tenim el compromís de fer possibles els postulats d'aquest manifest; i com a agents socials tenim el deure de cercar i obtenir aliances amb altres agents, per tal d'assolir conjuntament els compromisos professionals respectius.

L'allargament de l'esperança de vida es tradueix en la necessitat de fer que, a més, aquesta tingui qualitat; per assolir-ho, els professionals hem d'interioritzar el canvi social dels grans, amb característiques ben noves, i dissenyar serveis específics de tota mena. Avui, el repte és fer front a les demandes d'un sector de la població que creix, alhora que canvia el seu perfil; aquest repte en té un de subordinat, que es pot resumir en la capacitat dels professionals de diverses disciplines de fer simbiosis, a fi de treballar de manera transversal.

En aquest sentit, a l'epígraf precedent s'han suggerit alguns exemples, dels quals destaquem el primer, més fàcilment assolible a curt termini, i on ja hi ha experiències positives de col·laboració amb organitzacions alienes a la biblioteca (per exemple Creu Roja). Tanmateix, fins avui, l'extensió bibliotecària s'ha limitat essencialment a la lectura a domicili (és a dir, es porten i es recullen periòdicament els ítems que l'usuari demana), amb un nombre de beneficiaris molt reduït, generalment per desconeixement del servei, però també per una dependència excessiva del voluntariat; cal avançar des de la concepció filantròpica cap a una nova concepció: de servei degut per uns i merescut per altres, enten-

dre que el ciutadà té dret a rebre uns serveis, i treballar per dissenyar-los; la idea seria planificar i engegar un programa que cobreixi tota la geografia, on els/les treballadors/res socials i les biblioteques col·laborin estretament, a fi de fer conèixer el servei de lectura a domicili a qualsevol persona que hi pugui estar interessada, i garantir que se'n pugui beneficiar. Alguna biblioteca també ha engegat un servei amb força èxit, que consisteix a prestar tot un lot de llibres, revistes i audiovisuals a un centre (casal, llar...) per un període d'un o

dos mesos, lot que es va renovant; això ha estat possible, i es manté des de ja fa un anys, gràcies a la col·laboració estreta amb els professionals dels centres, amb els quals es programen les llistes de documents de cada lot, i també assignen un responsable de gestionar el lot al centre, que es manté en contacte directe amb la biblioteca. Aquests punts de partida per treballar conjuntament treball social i biblioteca són prou concrets i engrescadors per plantejar una col·laboració que pot arribar molt més lluny.

Bibliografia

- BARENYS PÉREZ, Maria P. “Els valors socials i la gent gran”, en *Revista catalana de sociologia*, núm. 16 (2002), pàg. 9-26. [Consulta 24/03/14]. <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000025/00000001.pdf>>.
- ELVIRA, David; RODRÍGUEZ, Paula i TOMÁS, Zoa. *Dónde y cómo prefieren vivir los mayores de hoy y mañana en España*. Madrid-Barcelona: Edad & Vida, novembre 2005. [Consulta 24/03/14]. <http://sid.usal.es/idocs/F8/FDO18934/donde_y_como_prefieren_vivir_mayores.pdf>.
- PÉREZ SALANOVA, Mercè. “Persones grans, vells, adults grans, sèniors, ancians: l’heterogeneïtat com a element distintiu”, en *DCidob*, núm. 82, pàg. 4-7. Barcelona: Fundació Cidob, 2002. [Consulta 24/03/14]. <<http://www.raco.cat/index.php/DCidob/article/viewFile/19702/19542>>.
- PÉREZ DÍAZ, Julio; MIRET GAMUNDI, Pau i AJENJO I COSP, Marc. “La gent gran a Catalunya”, en *Condicions de vida i desigualtats a Catalunya, 2001-2005. Volum II. Habitatge, salut, parella joventut, gent gran i dependència*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2008, pàg. 180-284. [Consulta 24/03/14]. <<http://digital.csic.es/bitstream/10261/6216/1/Bofill2008.pdf>>.
- SALONI MARIMÓN, Guadalupe. “Biblioteques i grans: l’ona perfecta de no-vells s’acosta a la platja de la biblioteca pública”, en *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 21 (2008). [Consulta 24/03/14]. <<http://bid.ub.edu/21/salon1.htm>>.
- WILLIAMSON, Kirsty; BANISTER, Marion; MAKIN, Lynne; JOHANSON, Graeme; SCHAUDER, Don i SULLIVAN, Jen. “‘When I’m 64’: the public library after the retirement of the baby boomers”, en LLOYD, Anne i PYMM, Bob (ed.) *Research Applications in Information and Library Studies (RAILS)*. Seminario, Wagga Wagga NSW: Centre for Information Studies Charles Sturt University, 2006, pàg. 53-66. [Consulta 24/03/14]. <http://researchoutput.csu.edu.au/R/?func=dbin-jump-full&object_id=10398&local_base=GEN01-CSU01>.